

Onderzoeksproject

‘Doe je verhaal’

Mijn Nidos 2010

Auteurs

Fieneke Vogelpoel
Corrie Verstoep
Lia van Doorn

Datum

12 oktober 2010

© Hogeschool Utrecht,
Utrecht, 2010

Bronvermelding is verplicht.
Vereenvoudigen voor eigen gebruik
of intern gebruik is toegestaan.

Oranje Fonds

The logo for Oranje Fonds, featuring a stylized orange ribbon or banner that loops around the text.

Inhoud

Voorwoord.....	3
1. Inleiding.....	4
1.1 De opvang van alleenstaande minderjarige vluchtelingen	4
1.2 Voogdij bij Nidos.....	4
1.3 Cliëntenbeleid.....	5
Evaluatieformulier einde voogdij;	6
World Cafés	6
Onderzoek welbevinden van AMA's in Nederland	6
Onderzoek 'Doe je verhaal'	6
2. De onderzoeksopzet	8
2.1 Doelstelling en vraagstelling.....	8
2.2 Onderzoeksmethode	8
3. De uitvoering	10
3.1 Onderzoekers en begeleiders.....	10
3.2 Focus	10
3.3 Twee deelonderzoeken.....	10
3.4 Inleven.....	11
3.5 Respondenten	11
3.6 Interviews.....	12
3.7 Bruikbaarheid van de onderzoeksmethodiek	12
4. Analyse van de interviews.....	13
4.1 Positieve tendens.....	13
4.2 Relatie met de jeugdbeschermer	15
Kennismaken	15
Jonge kinderen	15
Adolescenten.....	15
Vertrouwen	17

4.3 Praten over de toekomst	20
4.4 Cultuur- en leeftijdsverschillen.....	21
4.5 De woonvorm en betekenis daarvan voor de begeleidingsbehoefte.....	22
Campus (campuslocatie van het COA).....	23
KWG/KWE(KWG: kinderwoongroep en KWE: kleine wooneenheid)	24
OWG(Opvang en wonen in gezinsverband)	24
Familie.....	24
Pleegzorg.....	25
4.6 Contact met familie, het bouwen van een netwerk	26
4.7 Klachtprocedure	27
4.8 Levensboek.....	28
5. Conclusies en aanbevelingen	29
5.1 Relatie met de jeugdbeschermer	29
5.2 De woonvorm en de betekenis daarvan voor de begeleidingsbehoefte	30
Campus	30
OWG.....	30
5.3 Klachtprocedure	31
5.4 Het levensboek	31
5.5 In gesprek via een tolk	31
6. Literatuurlijst	32
7. Bijlagen.....	33
Bijlage 1: kenmerken van de respondenten	33
Bijlage 2: Door de studenten gebruikte topiclijst.....	36

Voorwoord

De medewerkers van Nidos zetten zich dagelijks in voor minderjarige asielzoekers¹. Zij hechten eraan van de jongeren terug te horen hoe de hulp die ze geven ontvangen wordt. Daarvoor worden sinds 2008 verhalen verzameld. Jongeren komen hier zelf aan het woord. Zij vertellen in het kader van het project 'Doe je verhaal' over het contact met hun jeugdbeschermer².

In 2007 werd een eerste onderzoeksopdracht verstrekt aan het Kenniscentrum van de HU (Hogeschool Utrecht). Dat leidde tot een vruchtbare samenwerking. In 2008 en 2009 werden onderzoeken uitgevoerd naar de betekenis van de jeugdbeschermer voor de jongeren. Studenten van de Hogeschool Utrecht gingen in gesprek met de jongeren onder voogdij bij Nidos over hun ervaringen met de jeugdbeschermer. De rapportages hiervan kregen de titel 'Mijn Nidos' mee; de naam die de jongeren gebruiken om hun jeugdbeschermer aan te duiden. In 2010 werd een derde ronde in dit onderzoek uitgevoerd.

Voor u ligt nu de *eindrapportage* van dit derde onderzoek. In het afgelopen jaar werkten zes studenten samen met twee onderzoekers onder supervisie van een lector, aan het project. Zij werden inhoudelijk gesteund en kritisch gevolgd door een werkgroep van Nidos. De studenten ronden in juli 2010 hun eindrapportage af. De onderzoekers van de HU hebben op basis van dit onderzoeksrapport en een nieuwe analyse van de gevoerde gesprekken, onderstaand onderzoeksrapport opgesteld.

Graag bedanken we iedereen die bijdroeg aan het onderzoek. De belangrijkste bijdrage kwam van de jongeren; zij waren bereid hun verhalen met ons te delen. Daarnaast dank aan de jeugdbeschermers die ons inpraatten, de studenten meenamen naar Schiphol en ons in contact brachten met de jongeren.

De begeleidingswerkgroep dacht met ons mee en deed suggesties; dank hiervoor aan Henk van Bokhorst, Germa Lourens, Hans Raats en Liedewij de Ruijter de Wildt. En natuurlijk dank aan de zes studenten die zich in het laatste jaar van hun studie met inzet aan dit onderzoek hebben gewijd: Nadia Aoudia, Bahar Aslan, Selma Aytemur, Aiten Bagir, Casper Fijlstra en Marjolein Hutten.

Utrecht, oktober 2010

Fieneke Vogelpoel
Corrie Verstoep
Lia van Doorn

¹ In het Nederlandse vreemdelingenbeleid wordt de term *AMV* (alleenstaande minderjarige vreemdeling) gebruikt, Nidos hanteert de term *AMA* omdat deze inmiddels een begrip is in Nederland. In het werk van Nidos, en ook in dit rapport wordt gesproken van 'jongeren'.

² Nidos gebruikt de term *jeugdbeschermer* voor de medewerkers die verantwoordelijk zijn voor de voogdij. In eerdere rapporten werd hiervoor de term *voogd* gebruikt.

1. Inleiding

1.1 De opvang van alleenstaande minderjarige vluchtelingen

Elk jaar komt een aanzienlijk aantal jongeren in Nederland aan zonder ouder. Zij hebben door buitengewone omstandigheden hun vertrouwde omgeving moeten verlaten. Omdat er over deze jongeren in Nederland geen ouderlijk gezag wordt uitgeoefend komen ze onder voogdij bij Nidos. Sinds de zeventiger jaren is er aandacht voor deze groep jongeren, die vanwege hun specifieke problematiek niet past in de reguliere jeugdhulpverlening. In 2001 nam Nidos deze taak over. In die periode groeide het aantal minderjarige asielzoekers sterk, het vond zijn hoogtepunt in 2002. In de daaropvolgende jaren vond een daling plaats en kromp Nidos in. In 2009 is er voor het eerst weer groei. Nidos verleende aan 4.122 jongeren hulp en er waren 2.641 voogdijen. Deze groei loopt parallel aan de toename van het aantal volwassen asielzoekers. (Jaarverslag Nidos, 2009)

Nidos is als voogdijinstelling verantwoordelijk voor de jongeren. De jeugdbeschermer, in dienst van Nidos, ziet er op toe dat de jongere opvang geboden wordt, dat hij ondersteund wordt in de asielprocedure en onderwijs krijgt. De hulp staat in het teken van een zo gezond en gewoon mogelijke ontwikkeling tot volwassenheid. De jeugdbeschermer grijpt in als het mis dreigt te gaan met deze ontwikkeling. Deze hulp vloeit voort uit het algemene beginsel dat zorg geregeld wordt voor iedere minderjarige in Nederland, die niet meer onder ouderlijk gezag staat. De minderjarige vluchtelingen hebben dezelfde rechten als alle andere kinderen. Deze staan beschreven in het Internationaal Verdrag betreffende de Rechten van het Kind (IVRK). Wat hierbij voorop staat is het belang van het kind. Zo wordt beschreven dat een kind beschermd moet worden tegen alle vormen van misbruik en recht heeft op een adequate opvoeding. Het bieden van de mogelijkheid tot ontplooiing is een belangrijk onderdeel van het verdrag. Hierbij kan gedacht worden aan recht op onderwijs, gezondheidszorg en het belijden van een eigen godsdienst.

De grondslag voor de voogdij van de minderjarige asielzoekers is dus wettelijk verankerd. Niet alleen in ons civiele recht, maar ook in internationale verdragen die door Nederland ondertekend en geratificeerd zijn.

1.2 Voogdij bij Nidos

Als jongeren in Nederland onder voogdij geplaatst worden, is samenwerking met ouders in de opvoeding, waar mogelijk, het streven. Bij de minderjarige asielzoeker is de ouder afwezig en is het samenspel tussen ouder en jeugdbeschermer niet mogelijk. Het kind is afhankelijk van de zorg waar de jeugdbeschermer eindverantwoordelijk voor is. Als ouder ben je meer dan een bewaker van procedures, belangenbehartiger of regelaar. Je bevindt je vooral in de dagelijkse leefomgeving van het kind en begeleidt hem in zijn volwassen wordingsproces. Je deelt lief en leed, koestert, begrenst en stimuleert je kind naar vermogen. Daarin wijkt de taak van de jeugdbeschermer af van die van de ouder. Je bent niet de persoonlijke begeleider³ die, zoals de ouder, dagelijks contact heeft met de jongere. De

3 Artikel 1:247 BW stelt dat ouders de plicht en het recht hebben hun kind te verzorgen en op te voeden. Het verschil tussen de ouder en de voogd is dat de ouder zelf de opvoeding en verzorging op zich dient te nemen; de voogd heeft deze verplichting niet. Hij mag dit ook aan een ander overlaten (art. 1:336 BW).

jeugdbeschermer is een spin in het web. Hij is een 'manager' die ervoor zorgt dat de diverse vormen van hulpverlening en begeleiding geregeld en afgestemd worden. Conform haar eigen richtlijnen stelt Nidos dat er eenmaal per vier weken een contact is tussen de jongere en de jeugdbeschermer. Kortom: de jeugdbeschermer begeleidt op afstand.

De hulpverlening van Nidos is specifiek gericht op alleenstaande minderjarige vluchtelingen en asielzoekers en op jongeren die in Nederland verblijven zonder asielaanvraag en voor wie terugkeer naar het land van herkomst een reële optie is. Het belang van de jongeren staat hierbij voorop. Nidos verzorgt, in het verlengde van de voogdij, de opvang voor een deel van haar jongeren. (Nidos, 2009)

De jongeren waar het om gaat hebben door ongewone omstandigheden hun vertrouwde woonomgeving moeten verlaten. Zij moeten zich in een onbekende culturele- en sociaal-maatschappelijke omgeving ontwikkelen tot volwassenen, zonder aanwezigheid van hun ouders. De visie waarop Nidos zijn hulpverlening baseert, is kort samengebracht in de volgende statements:

- Met AMA's is niets mis; ze missen iets.
- Het vertrek uit eigen land is voor iedere AMA ingrijpend.
- Elke AMA komt uit een andere cultuur, heeft een eigen verhaal en eigen verwachtingen van de toekomst en een eigen wil en drijfveer. (Nidos, 2009)

In 2009 werd aan 4.122 jongeren hulp verleend. Ten opzichte van 2008 betekent dit een stijging van 4%. Het is voor het eerst sinds 2001 dat er weer een stijging te zien is. De hulp werd verleend in het kader van prévoogdij, (voorlopige) voogdij, gezinsvoogdij en als voortgezette hulp na de voogdij. (Nidos, 2009)

1.3 Cliëntenbeleid

Nidos is geïnteresseerd in de verhalen die de jonge asielzoekers hebben over hun contact met de jeugdbeschermer. Vanwege haar voogdijtaak valt Nidos onder de Wet op de Jeugdzorg die in 2005 in werking is getreden. Een van de opdrachten die uit deze wet voortvloeit, is het voeren van kwaliteitsbeleid. Als onderdeel van het kwaliteitsbeleid wil de wetgever en Nidos dat cliënten een duidelijke stem krijgen in de hulp die gegeven wordt. De gebruikelijke vormen van cliënteninspraak sluit bij de jongeren niet aan. In de methodiek is opgenomen dat de jongere actief wordt betrokken bij het opstellen van zijn plan van aanpak. Deze betrokkenheid wordt gemeten in het kader van het kwaliteitsbeleid van Nidos.

Nidos heeft nieuwe vormen van cliëntenraadpleging ontwikkeld, deze vormen samen de 'AMA monitor':

- evaluatieformulier einde voogdij;
- World Cafés;
- onderzoek welbevinden van AMA's in Nederland (uitgevoerd door de Rijksuniversiteit Groningen);
- onderzoek 'Doe je verhaal'(uitgevoerd door het Kenniscentrum van de Hogeschool Utrecht).

Evaluatieformulier einde voogdij;

Bij afsluiting van de voogdij wordt door de jongeren een formulier ingevuld dat kwantitatieve informatie geeft over de tevredenheid over de voogd. Dit is in 2008 omgezet tot een monitor van jongerentevredenheid (Nidos 2008). Deze kwantitatieve onderzoeksmethode kan een algemeen beeld geven van de wensen die de jongeren ten aanzien van de voogd hebben.

World Cafés

In de afgelopen jaren is geëxperimenteerd met World Cafés. Via deze van oorsprong Amerikaanse methode van cliëntraadpleging wordt een dialoog op gang gebracht en gaan jongeren op een andere manier met elkaar en de begeleiders (waaronder jeugdbeschermers) in gesprek. Aan bod komen de wederzijdse verwachtingen ten aanzien van opvang, verblijf, onderwijs en andere zaken die voor hen van belang zijn. Het eerste World Café, georganiseerd op de COA Campus in Baexum leverde een boeiend gesprek op tussen jongeren en hun begeleiders over de betekenis van onderwijs in hun leven.

In 2009 werd een tweede World Café georganiseerd, ditmaal in Groningen, met ditmaal een groep deelnemers uit (pleeg)gezinnen. De jongeren gingen met (pleeg) ouders, en voogden in gesprek over het leven in een pleeggezin, en de betekenis daarvan op weg naar een zelfstandig leven bij volwassenwording. De organisatie lag in handen van een van de voogden van Nidos (Lourens, 2009). Een groep studenten CMV (Cultureel Maatschappelijke Vorming) van de Hogeschool Utrecht participeerde in de organisatie. Zij dacht mee in de verdere ontwikkeling van het concept en leverde hand en span diensten. (Bless, Rethans en Roest, 2009).

Onderzoek welbevinden van AMA's in Nederland

Door de Rijksuniversiteit Groningen wordt, met gebruik making van interviews door jeugdbeschermers van Nidos, onderzoek gedaan naar 'welbevinden, ervaringen en bevindingen op verschillende levensgebieden' van jongeren die onder voogdij van Nidos staan. De bevindingen worden getoetst aan de voogdijmethodiek van Nidos. Het welbevinden en ontwikkelingsniveau van haar pupillen worden hierdoor inzichtelijk, waardoor Nidos een beeld krijgt van hoe de ontwikkeling naar zelfstandigheid van AMA's verloopt en hoe ze zelf over hun eigen functioneren denken. Ook krijgt Nidos inzicht in de visie van AMA's op de omgeving waarin zij opgroeien en de steun die Nidos hen als wettelijk vertegenwoordiger biedt bij het zelfstandig en volwassen worden. De eindrapportage van dit onderzoek wordt aan het eind van het jaar verwacht.

Onderzoek 'Doe je verhaal'

Een laatste lijn van onderzoek kreeg vorm in het project 'Doe je verhaal'. In 2008 en 2009 heeft Nidos twee narratieve onderzoeken laten uitvoeren door het Kenniscentrum van de HU naar de tevredenheid van jongeren over Nidos en hun jeugdbeschermers. De leidraad bij deze onderzoeken was de vraag wat de betekenis is van de jeugdbeschermers voor de jongeren. In het eerste onderzoek werd gekozen voor een aanpak waarbij de jongeren zelf hun verhaal opschreven. Het doel was om de jongeren zoveel mogelijk vrijuit hun verhaal te laten vertellen, met zo min mogelijk sturing van de onderzoekers. Deze vorm van onderzoek doen – via MSN – bleek echter een (te) groot beroep te doen op de taalvaardigheid en het schrijfvermogen van de jongeren. Voor het vervolg op het project 'Doe je verhaal' in 2009 werd gekozen voor een andere strategie: studenten gingen in gesprek met de jongeren, op een door hen

gekozen locatie. Het gegeven dat de minderjarige asielzoekers en de studenten van de HU (vrijwel) leeftijdsgenoten zijn, en daardoor makkelijk met elkaar in gesprek komen, heeft in hoge mate bijgedragen aan de openheid en kwaliteit van de gesprekken met de jongeren. In 2010 is deze werkwijze herhaald; de resultaten van dit onderzoek vindt u in hoofdstuk [4](#).

2. De onderzoeksopzet

2.1 Doelstelling en vraagstelling

Het werk van de jeugdbeschermers van Nidos vraagt inzet voor, en betrokkenheid bij een groep jongeren in een kwetsbare positie; zij hebben hun vertrouwde omgeving en de mensen die voor hen van betekenis waren moeten verlaten. Over de aard van deze betrokkenheid staat in 'Jong en onderweg', het methodiekboek voor de begeleiding van AMA's het volgende: 'Kenmerkend in deze begeleiding is dat deze uitgaat van de kracht van de jongere en gericht is op de toekomst. Om de doelstellingen in de toekomst te kunnen bereiken is de committent van de jongeren een vereiste. Daartoe gaat de voogd in dialoog met de jongere en stelt zich op als zijn belangenbehartiger'. (Spinder en van Hout, 2008)

Hulpverleners is een relationeel proces. Meer zicht krijgen op de factoren die de relatie versterken of verstoren maakt het hulpverleners mogelijk het proces te optimaliseren. Doelstelling van dit onderzoek is meer zicht te krijgen op de betekenis die de jongeren toe kennen aan de relatie met hun voogd.

Net als in de voorgaande jaren luidt de onderzoeksvraag:

Wat is de betekenis van de voogd voor de alleenstaande minderjarige asielzoeker?

2.2 Onderzoeksmethode

De keuze van een onderzoeksmethode wordt bepaald door de nagestreefde doelen. Wordt een vooraf opgestelde hypothese getoetst en wordt gezocht naar een zo objectief mogelijk resultaat dat veralgemeenbaar is, zal gekozen worden voor kwantitatief onderzoek. Er zijn dan grote groepen respondenten nodig, en de vragen zijn gesloten en gestandaardiseerd. Dit type onderzoek levert 'harde' resultaten op die ook van toepassing zijn op vergelijkbare situaties.

Een voor de situatie bij Nidos meer passende onderzoeksmethode is de kwalitatieve. Hierbij ligt de nadruk op begrijpen, of doorgronden, van individuele mensen, groepen en situaties. In 'praktijk gericht onderzoek' omschrijft Migchelbrink (2006) het als volgt: 'De kwalitatieve onderzoeker stelt zich primair tot taak om inzicht te krijgen hoe mensen de werkelijkheid ervaren, beleven en er betekenis aan geven. Hij wil de sociale werkelijkheid, de leefwereld leren kennen en begrijpen via een invoelend begrijpen. Het perspectief, begrip of de interpretatie van de onderzochten staat centraal in kwalitatief onderzoek. De onderzoeker probeert zicht te krijgen op de belevingswereld en de belevingswaarde van een individu of een sociaal verschijnsel. Centraal staan daarbij de betekenissen die mensen geven aan gebeurtenissen in hun wereld.'

De uitvoering van kwalitatief onderzoek kent een grote diversiteit. In dit onderzoek is gekozen voor een narratieve werkwijze. Bij narratief onderzoek staat de beleving van de respondent centraal. Mensen zetten de manier waarop zij zichzelf en de wereld ervaren om in verhalen: in narratieven. Mensen construeren hun levensloop door hun beleving om te zetten in verhalen, waardoor ze hun leven in retrospectief vorm en betekenis geven. In de constructie van hun verhalen maken mensen hun gedachtegangen duidelijk. Hun opvattingen, ideeën, vooronderstellingen, preoccupaties, kortom: hun waarheid zoals die door hen beleefd wordt. Bij de narratieve onderzoeksmethode moedigen onderzoekers hun respondenten aan om – in een gespreksvorm die zo min mogelijk voorgestructureerd

is - hun verhaal doen. De dataverzameling bestaat er uit om in de weerslag van de beleving van de respondenten, hun perspectief zo dicht mogelijk te benaderen. In narratief onderzoek wordt daarom bij voorkeur gewerkt met 'egodocumenten': met verhalen die door de onderzochten zelf zijn geschreven. Als dat niet mogelijk is, vertolkt de onderzoeker het perspectief van de respondent door letterlijk weer te geven wat de respondent heeft gezegd. De gesprekken worden dan met audioapparatuur opgenomen en verbatim uitgewerkt. Op basis van het onderzoeksmateriaal dat op deze wijze wordt verzameld, kan via portretten en citaten in het onderzoeksverslag zoveel mogelijk recht worden gedaan aan het perspectief van de onderzochten. (van Doorn, 2005)

3. De uitvoering

3.1 Onderzoekers en begeleiders

‘Doe je verhaal’ is een project dat inmiddels drie jaar loopt. Op basis van de opgedane ervaring is een werkwijze ontstaan die succesvol is gebleken en herhaald kan worden. In oktober 2009 startte het gesprek tussen de staf van Nidos en medewerkers van het Kenniscentrum van de HU over de volgende fase in het project. Liedewij de Ruijter de Wildt nam de regie bij Nidos op zich, Fienke Vogelpoel, ondersteund door Corrie Verstoep, vertegenwoordigde het Kenniscentrum van de HU. De begeleidingswerkgroep zoals die vorig jaar bestond, bleef in stand. Naast Liedewij, Fienke en Corrie maakten de regiomanagers Hans Raats en Henk van Bokhorst, en de jeugdbeschermer Germa Lourens de werkgroep compleet. De onderzoekssupervisie van het project lag bij de lector Innovatieve Maatschappelijke Dienstverlening van het Kenniscentrum van de HU, Lia van Doorn.

Vanaf januari 2009 sloten zes studenten MWD (Maatschappelijk Werk en Dienstverlening) van de HU in het laatste jaar van hun opleiding, zich aan bij de werkgroep. Zij kozen voor de uitvoering van het onderzoek, en gebruikten dat als afstudeeropdracht. De studenten deden het grootste deel van de interviews, maakten een eigen rapportage die werd afgerond in mei 2010 onder de titel ‘Project ‘Doe je verhaal’ (Aoudia, Aslan, Aytemur en Bagir, 2010) en presenteerden de resultaten. Zij werden begeleid door een docent van de HU.

De begeleidingsgroep dacht mee en deed suggesties. Zij volgde de gang van zaken kritisch en stuurde bij, daar waar nodig.. Bovendien zorgde zij voor het in gang zetten van het contact met voogden en via hen de jongeren.

3.2 Focus

In een bijeenkomst met de begeleidingsgroep werden de thema’s voor het onderhavige onderzoek vastgesteld. De beantwoording van de onderzoeksvraag maakt het nodig vooral te vragen naar de relationele betekenis van de hulpverleningsrelatie. De gekozen items komen in grote lijnen overeen met die van het jaar daarvoor. Zij zijn opgenomen als bijlage (zie bijlage 2) Wat langer werd doorgesproken over het al dan niet opnieuw onderzoek doen naar bekendheid met de klachtprocedure van Nidos. Vorig jaar bleek deze bij weinig jongeren bekend. Gekozen werd hier opnieuw naar te vragen om te zien of er ontwikkeling is op dit punt. Toegevoegd werd een vraag naar het gebruik van ‘het Levensboek’. Dat bevat veel specifieke informatie en een tweede deel dat de jongere kan gebruiken om zijn ervaringen op te schrijven. Sinds 2009 reiken de jeugdbeschermers het boek aan de jongeren uit.

Ook werd afgesproken in de resultaten te zoeken naar een verband tussen de woonvorm van de jongere en de behoefte aan begeleiding.

3.3 Twee deelonderzoeken

In het onderzoek van vorig jaar is de keuze gemaakt voor een opzet waarbij studenten zo open mogelijk in gesprek gingen met jongeren. Dit was succesvol; er ontstonden mooie gesprekken die een rijke informatiebron bleken te zijn. In dit onderzoek zochten we naar een optimalisering van deze werkwijze. We betrokken een tweede groep respondenten in het onderzoek; namelijk ex-AMA’s.

Bij de verwerking van de resultaten zijn deze interviews apart van de andere geanalyseerd. Het gaat om een andere groep; de ex AMA's kijken terug op hun periode onder voogdij. Zij kunnen in retrospectief terugkijken op de betekenis daarvan. De directe beleving ligt achter hen. De gesprekken kregen een 'beschouwend karakter'. De centrale vraag in deze gesprekken was: *'je kunt terug kijken op de periode dat je hulp kreeg van Nidos. Als je ze nu zou moeten adviseren over wat een voogd moet doen, wat zou je dan zeggen?'* De vraag leverde een aantal 'kernwaarden' op. De resultaten zijn apart verwerkt en in de analyse in kaders geplaatst. Zij leveren als het ware commentaar op de uitspraken zoals die door de jongeren werden gedaan.

3.4 Inleven

Studenten maatschappelijk werk hebben in hun opleiding theoretisch en praktisch kennis gemaakt, geëxperimenteerd en geoefend met allerlei vormen van gespreksvoering. Het doen van interviews is een kunst apart; zij werden hierin getraind door een van de onderzoekers. De interviews deden ze in eerste instantie samen en voorzagen elkaar daarover van feedback. Om echt iets te kunnen begrijpen van de situatie waarin de jongeren zich bevinden, brachten de studenten een bezoek aan het aanmeldcentrum van Schiphol. Ze waren onder de indruk.

3.5 Respondenten

Gekozen is voor een zo breed mogelijke samenstelling van de respondentengroep. Uit elke regio een aantal respondenten van verschillende leeftijd en geslacht en uit alle woonvormen.

Van de respondenten werden in de gesprekken de volgende kenmerken verzameld:

- leeftijd
- geslacht
- land van herkomst
- aantal jaren voogdij bij Nidos
- wisseling van jeugdbeschermer
- frequentie van het contact met de jeugdbeschermer

De getalsmatige weergave hiervan is te vinden in bijlage 1, uitgezonderd de laatste twee items, zij zijn te vinden in hoofdstuk 4 omdat hier, met de cijfers van verleden jaar ernaast, een interessante verschuiving te zien was.

De drie geïnterviewde ex-AMA's zijn geselecteerd door de jeugdbeschermers. Het ging om twee jonge mannen en één jonge vrouw. Zij zijn niet opgenomen in de getalsmatige weergave in bijlage 1.

Via de regiomanagers legden de studenten contact met jeugdbeschermers, die de jongeren benaderden met het verzoek deel te nemen. In dit proces zit het risico van vertraging; het gaat over een aantal 'schijven'. Verschillende betrokkenen hebben scherp toegezien op de voortgang en het halen van de planning.

Het eerste contact met de jongeren werd telefonisch gelegd, daarin werd een afspraak gemaakt voor een ontmoeting op een plek naar eigen voorkeur. De respondenten werd een cadeaubon van € 10 in het vooruitzicht gesteld. Deze werden uitgereikt na de interviews.

3.6 Interviews

De geïnterviewde jongeren konden zelf kiezen op welke locatie het gesprek plaatsvond. Dat gebeurde soms thuis, op een terrasje, of op het regiokantoor van Nidos. Zo werd een klimaat geschapen waarin 'het prettig praten' was. Aan het begin van het gesprek werd de respondenten toestemming gevraagd voor een audio-opname van het gesprek. Dat leverde in één contact een weigering op.

De 29 interviews werden met behulp van audioapparatuur opgenomen en vervolgens verbatim uitgewerkt. Deze letterlijke weergave van de gesprekken vormde het ruwe materiaal voor het onderzoek. De studenten maakten op basis van dit materiaal hun onderzoeksrapportage.

Na de zomer heeft de onderzoeker zich nogmaals gebogen over het ruwe onderzoeksmateriaal. De 29 uitgeschreven gesprekken van de studenten en de drie van de onderzoeker met de ex-AMA's leverden het materiaal voor dit onderzoeksrapport.

Van de geïnterviewde jongeren spraken er vijf zo weinig Nederlands dat er een tolk nodig was, vier maal een professionele, eenmaal een familielid. Voor deze gesprekken gold zonder uitzondering dat het contact vlak en formeel bleef; het bleef steken in een uitwisseling van concrete informatie. In gesprek raken over beleving en gevoelens lukte niet. In twee gevallen nam de tolk het gesprek over van de jongere; er werd dan 'over' hen gesproken niet meer 'met' hen.

3.7 Bruikbaarheid van de onderzoeksmethodiek

De manier waarop in dit onderzoek verhalen van jongeren over het contact met hun jeugdbeschermer werden verzameld, leverde, net als in het vorige jaar, rijke data op. Nieuw in dit onderzoek zijn de gesprekken met ex-AMA's door de onderzoeker. De bijdrage hiervan ligt vooral in het creëren van 'een achtergrond'. De resultaten uit de gesprekken met de jongeren kregen daarmee meer perspectief.

4. Analyse van de interviews

In dit hoofdstuk worden de resultaten van de interviews weergegeven. Ze zijn bijeen gebracht op vijf thema's:

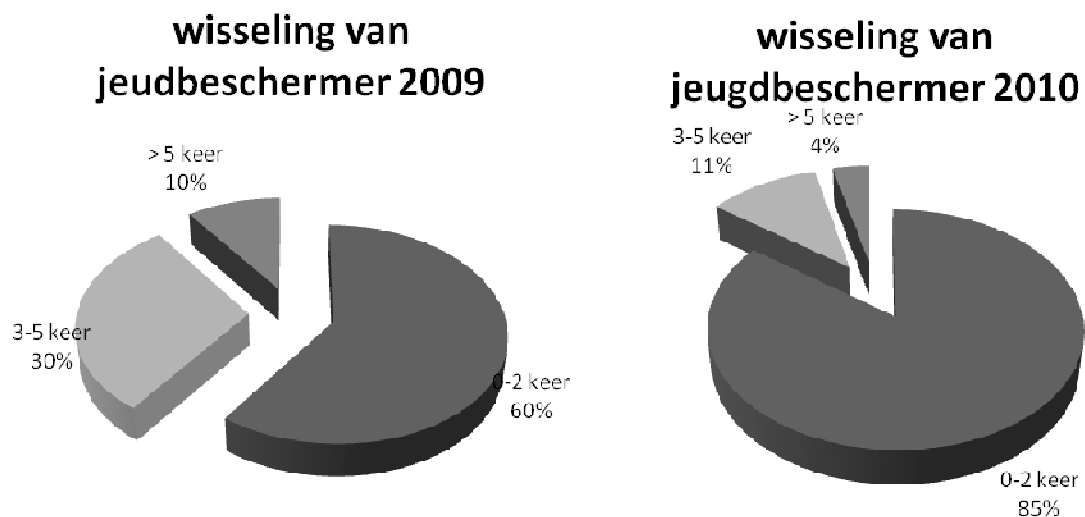
- de relatie met de voogd;
- de woonvorm en de invloed daarvan op de behoefte aan begeleiding;
- contact met familie en het bouwen van een netwerk;
- de klachtprocedure;
- het 'levensboek'.

In het onderstaande zijn letterlijke citaten uit de interviews opgenomen. Daar waar de tekst door taalproblemen slecht te begrijpen was, is deze licht aangepast.

In de kaders zijn drie ex-AMA's aan het woord. Zij kijken terug op de periode waarin Nidos een rol in hun leven speelde. Eén van hen is al jaren volwassen en dus ligt het contact al ruim achter hem. Voor één van hen is de *formele* relatie met de jeugdbeschermer geschiedenis, maar bestaat het contact nog steeds. En met een derde is het contact kort geleden beëindigd.

4.1 Positieve tendens

De afgelopen twee jaar is een aantal standaard gegevens van de respondenten (geïnterviewde jongeren) verzameld. U vindt ze in bijlage 1. Twee opvallende resultaten zijn zichtbaar gemaakt in onderstaande diagrammen en hier beschreven. Zij duiden op een afname in de **wisseling van jeugdbeschermer** en verhoging van de **frequentie van de gesprekken**, deze ligt stabiel op één per maand.

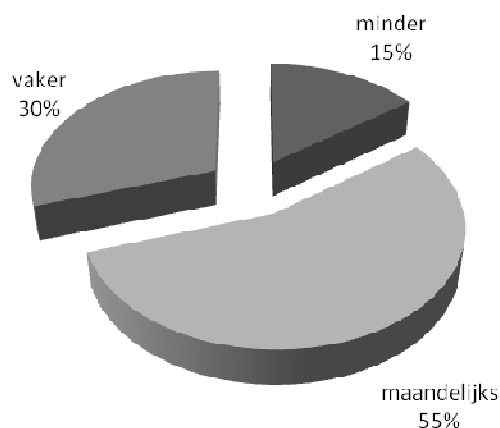
Zowel in het onderzoek van vorig jaar als in het huidige bleek dat de wisseling van jeugdbeschermer één van de zaken is waar de jongeren moeite mee hebben. Het aangaan van een vertrouwensrelatie wordt daardoor bemoeilijkt. De cijfers van dit, weliswaar getalsmatig beperkte, onderzoek lijken er op te wijzen dat de wisseling van jeugdbeschermer in belangrijke mate is afgenomen. In cijfers zag het er als volgt uit:

Van de 29 respondenten hebben er:

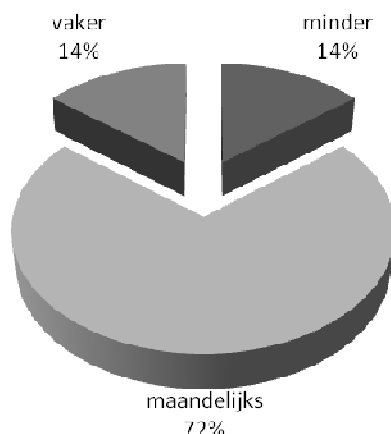
8 hulp gehad van 1 jeugdbeschermer, 13 van 2 jeugdbeschermers, 2 van 3, 1 van 4, 2 van 5, 1 van 6, 1 van 7 en 1 jongere heeft van 8 jeugdbeschermers hulp gehad.

Vorig jaar waren deze cijfers minder gunstig; de groep jongeren die hulp kreeg van slechts 1 of 2 jeugdbeschermers was veel kleiner.

frequentie gesprekken 2009

frequentie gesprekken 2010

Elkaar met regelmaat ontmoeten is al evenzeer een belangrijke voorwaarde voor het ontstaan van een vertrouwensband tussen jeugdbeschermer en jongere. Nidos heeft in haar beleid opgenomen dat er maandelijks contact moet zijn. De gegevens van het onderzoek van vorig jaar zaten daar verder vanaf dan die uit het huidige onderzoek. In cijfers zag het er als volgt uit:

2 jongeren spraken de jeugdbeschermer 4 maal per maand, 2 jongeren 2 maal per maand, 20 jongeren 1 maal per maand, 2 jongeren eenmaal per 2 maanden, 1 jongere eenmaal per 3 maanden en 1 jongere sprak zijn jeugdbeschermer 2 maal per jaar. De ontmoetingen zijn in frequentie toegenomen en vinden regelmatig plaats.

Hoewel op basis van de beperkte omvang van de respondentengroep op beide thema's geen absolute uitspraken te doen zijn, lijkt een positieve tendens aan te geven.

4.2 Relatie met de jeugdbeschermer

Kennismaken

De eerste kennismaking met Nederland is voor de jongeren zonder uitzondering een verwarrende ervaring. Geen van hen heeft een beeld van 'het land van aankomst'. De jeugdbeschermer is in deze periode een belangrijk ankerpunt. De individuele aandacht, informatie op maat en de praktische begeleiding in deze periode leggen een basis voor een succesvolle hulpverleningsrelatie.

Jonge kinderen

De levensfase waarin de jongere zich bevindt is mede bepalend voor de manier waarop de kennismaking verloopt. Jonge kinderen leren van wat ze zien en meemaken, van voorbeelden, en zijn nog weinig ontvankelijk voor, soms ingewikkelde, verbale informatie. Deze kinderen maken een eigen beeld van de situatie. In de gesprekken werd duidelijk dat het aanvankelijke beeld erg afhankelijk was van het gevoel 'veilig' te zijn. In een als onveilig beleefde situatie is het moeilijk de jeugdbeschermer te vertrouwen. Na verloop van tijd, als de situatie tot rust gekomen is, past het beeld zich aan.

'Ik snapte het niet, ik vond hem eng. Later vond ik het jammer als hij wegging. Het was een man en ik vond hem heel aardig.' (vrouw, 14 jaar, 9 jaar bij aankomst)

De jonge kinderen (basisschool leeftijd of jonger) hebben aanvankelijk geen idee van de positie van de jeugdbeschermer. De situatie waarin ze opgevangen worden, is erg bepalend voor de behoefte aan steun en bescherming. De kinderen die door familie worden opgevangen zien de jeugdbeschermer over het algemeen als een aardige en betrokken volwassene. Het beeld wordt in belangrijke mate bepaald door de reactie binnen het opvanggezin. Als de jeugdbeschermer wordt gezien als 'partner' bij het grootbrengen, is de reactie van de jongere positief.

'Elke keer als ze kwam dan was het net feest...op m'n verjaardag nam ze een cadeautje mee en dat was heel grappig.' (vrouw, 12 jaar)

In situaties waarin er spanning bestaat, het niet zo goed loopt, kan de jeugdbeschermer de rol van 'controleur' toegeschreven krijgen. In de situatie waarin de jongere klem zit in het opvanggezin is de behoefte aan steun van de jeugdbeschermer groot, maar de mogelijkheid die te ontvangen beperkt.

'Nou...ik weet het niet meer, in ieder geval, er was wat gebeurd, te lang verhaal, en op school praatte ik erover met iemand en die zei tegen mij het is beter als je er met je voogd over praat. Zij luisterde niet naar mij. Zij deed liever wat zij dacht dat beter was voor mij.... tenminste zo kwam dat op mij neer.' (vrouw, 17 jaar)

De ontdekking dat een jeugdbeschermer meer dan één kind onder zijn hoede heeft, leverde voor twee respondenten een teleurstelling op. Het idee dat zij een 'exclusieve' relatie hadden met hun jeugdbeschermer was belangrijk geweest. Zij waren beiden zonder familie naar Nederland gekomen.

Adolescenten

Ook voor de jongeren die later (als puber) aankomen vraagt het enige maanden tot het beeld van de betekenis van de jeugdbeschermer duidelijk is.

‘Bij de eerste voogd wist ik helemaal niet wat het inhield enzo, daarom verwachtte ik ook niets van een voogd. Nu weet ik het ongeveer een beetje. Waarvoor heb je het nodig: het is iemand die voor mij gaat zorgen, en bij wie ik met al mijn problemen en zorgen terecht kan; zoiets.’ (vrouw, 16 jaar)

Aan drie jongeren werd op Schiphol door medewerkers van de IND verteld dat ze ‘een vervangouder’ toegewezen zouden krijgen. Dit leverde een beeld op dat niet met de werkelijkheid overeen kwam. Zij waren teleurgesteld.

‘Ja..eerst wist ik niet maar, Schiphol, zij heeft een uitleg gedaan tegen mij, voogd is zelfde met jou familie, zelfde met eh...vroeger had je één moeder, Nidos is zelfde, jouw moeder dus krijg je probleem of zoiets, dat kan wel met Nidos contact maken, of zoiets...begrijp je? (man, 17 jaar)

Aanvankelijk is de behoefte vooral groot aan praktische ondersteuning en het leren begrijpen van de Nederlandse situatie. Waar ga ik wonen, hoe krijg ik een fiets, en hoe doe ik boodschappen in de supermarkt (waar het niet gewoon is om af te dingen...). In de eerste periode is het contact met de jeugdbeschermer intensief, vaak wel twee keer per maand. De jongeren waarderen de praktische hulp, de betrouwbaarheid en berekenbaarheid van het hulpaanbod.

Twee jongeren waren verrast door de mogelijkheden van de voogd, hij bleek meer te kunnen betekenen dan zij verwachten.

Eén van de jongeren vertelt over de moeilijke periode na haar aankomst; ze verbleef een periode in een gesloten instelling. Na twee maanden kreeg zij een jeugdbeschermer toegewezen. Ze was hier blij mee want deze ontpopte zich als pleitbezorger voor haar en hielp haar meer vrijheden te krijgen. Het was een grote steun dat er iemand buiten de instelling was, die zich om haar bekommerde.

De ex-AMA's over hun kennismaking met Nederland:

‘Want toen ik asiel heb aangevraagd, toen zeiden ze: hier ben je in veiligheid, we zullen je opvangen, en toen moest je in opvangcentrum gaan wonen waar je echt ja, je moet stempelen, je moet je laten zien, er komt elke keer iemand controleren of je in huis bent, je mag er niet zomaar uit, echt was ook eigenlijk een hele afgelegen plek, ja echt heel eenzaam, ik voel gewoon niet lekker daar. ‘

‘Koud en alleen regen, ik moet zeggen ik kom uit een land waar helemaal geen regels is: Afghanistan en kom je naar een land waar over alles regels is, allemaal regels, moet je elke dag stampen, en moet je tegelijkertijd ook naar school toegaan enne maar één keer per dag warme maaltijd en dan moet je wel op tijd zijn anders pech gehad, moest je op school zijn of iets, dan was pech gehad, dus dat is wel moeilijke momenten geweest, maar ik heb geaccepteerd, ben hier wel veilig, dat is genoeg.’

Vertrouwen

Een grote meerderheid van de jongeren heeft vertrouwen in zijn jeugdbeschermer. Ze kunnen zonder terughoudendheid vertellen over wat ze bezighoudt.

‘Ze praat met je mee, ze voelt je aan, dat soort dingen. Dan vertel ik haar alles. En ik ben zo’n persoon ik kan gelijk zien wie te vertrouwen is en wie niet. En als ik denk je bent niet te vertrouwen dan vertel ik je echt niks ook al ga je mij dwingen.’ (vrouw, 16 jaar)

‘Because she is very friendly with me and I trust her. And she is kind..... I think friend is better, she is more than a friend for me. I can share anything and be open with her, I can discuss whatever I have.’ (man, 17 jaar)

Voor een aantal jongeren is de vertrouwelijkheid van de gesprekken een probleem. Zij zijn bang dat de inhoud gerapporteerd of doorverteld wordt aan collega’s, de mentor, een pleegouder of familielid. Wanneer iets als vertrouwelijk beschouwd kan worden, is niet altijd duidelijk. De jongeren zijn kopschuw, soms door ervaringen uit het verleden, maar soms ook door ervaringen in de relatie met de jeugdbeschermer.

‘Bijvoorbeeld soms is het best moeilijk want als je die vertrouwen aan haar zegt dan moet ze het weer repeteren (rapporteren). En sommigen zijn best wel lastig om over te praten maar ik houd meestal problemen voor mezelf. Want ik weet dat ze altijd moet repeteren en dan moet ze overleggen met de manager. En dat vind ik niet fijn.’ (vrouw, 14 jaar)

De ‘vrijplaatsfunctie’, met de bijbehorende zwijgplicht voor de werker, zoals die nu bijvoorbeeld nog nadrukkelijk geldt in het pastoraal werk, staat voor maatschappelijk werkers al enige tijd onder druk. Er heeft in de afgelopen decennia een verschuiving plaatsgevonden. Het maatschappelijk werk is sterker ingebed geraakt in instituties. Naast de belangen van de cliënt dient hij een maatschappelijk belang. Ook voor de medewerkers van Nidos geldt dat in de vertrouwensrelatie met hun cliënt de dilemma’s kunnen binnensluipen die samenhangen met deze verschoven positie. ‘Meld ik dat mijn cliënt mij vertelde dat hij drie jaar ouder is?’ of ‘Moet ik de pleegmoeder van mijn jongere vertellen over haar verliefdheid?’

Uit het beroepsprofiel maatschappelijk werk: ‘Als reflecterend professional vraagt de maatschappelijk werker zich steeds drie dingen af: is wat ik overweeg te doen juist (normatieve invalshoek), is het effectief in het licht van mijn opdracht (instrumentele invalshoek), en ben ik oprecht, kan ik mij er achter stellen?.....het is nodig om reacties te toetsen aan de waardenkaders van het beroep. En even nodig is het om functionele en minder functionele aspecten van de persoonlijke betrokkenheid onder ogen te zien.’ (Nel Jagt, 2006)

‘Nee, niet met dat soort privé dingen, dat vertel je niet zo. Ja, ik vind niet leuk dat als AMA-team praten dat als iets privé, AMA-team wil altijd iets op de computer zetten, dat vind ik juist niet leuk. Nee, als ze dat op computer zet dan weet iedereen. Ja, wat voogd weet AMA-team ook.’ (vrouw, 17 jaar)

Een betrokken jeugdbeschermer, waarvan de jongeren inschatten dat het contact niet puur functioneel is, maar ook ingegeven door persoonlijke bewogenheid, wordt gewaardeerd. Het voelt als contact met

een vriendin, een aardige tante of oom, en soms als een vervangende moeder. Betrokkenheid wordt door de jongeren ook afgemeten aan de concrete bereidheid van de jeugdbeschermer om voor hem 'in actie te komen'. Eén van de jongeren vertelt dat 'zijn Nidos' 24 uur beschikbaar en bereikbaar is.

'En misschien meer iets doen met de jongeren dan steeds alleen zakelijk dingen doen... Ja echt laten zien dat je plezier hebt in wat je doet in plaats van zakelijk achter de computer. Niet dat ze persoonlijke dingen over zichzelf moet vertellen maar laten zien dat ze ook plezier heeft in haar werk. Één keer in de zoveel maanden samen. Vooral voor jongeren die in een instelling zitten zoals ik. Die hebben de meeste problemen. (vrouw, 14 jaar)

Maar met was het anders. Ik vond het nog extra relaxter, omdat hij vaker kwam en hij gewoon alles met je deed en dat vond ik gewoon vet van hem. Hij regelde alles voor ons. Dat vond ik goed aan hem. Je kon ook zien dat hij zijn best deed enzo. Bijvoorbeeld als ik naar een afspraak ging, dan ging hij mij ook brengen. Of als we gingen verhuizen dan ging hij meehelpen met verhuizen. (man, 16 jaar)

Een aantal jongeren vertelde over de beperkte groep volwassenen waar ze mee te maken heeft, of waarvan ze het gevoel heeft dat ze te vertrouwen is. Soms is de jeugdbeschermer ook echt de enige vertrouwensfiguur.

'Ik vind het belangrijk om een voogd te hebben, omdat ik anders niet zou weten bij wie ik terecht kan met mijn vragen. Ik zou anders niet weten hoe ik zou moeten leven in Nederland zonder de hulp van een voogd.' (vrouw, 17 jaar)

Eén van de geïnterviewde meisjes heeft een geschiedenis met seksueel misbruik. Zij vindt dat er meer aandacht moet zijn voor het risico dat meisjes op dit punt lopen in pleeggezinnen. Haar eigen ervaring was dat ze een periode niet geloofd werd door haar jeugdbeschermer.

'Maar die man was verliefd op mij. En ik had tegen m'n voogd gezegd dingen gaan niet goed hier en die man wil dingen met me doen, naar de bioscoop gaan en ik vertrouw het niet. Ze geloofde me niet, heel veel drama. In eerste instantie ben ik weggegaan daar.....Later zijn mijn zusje en ik zijn toen naar een internaat gegaan.' (vrouw, 14 jaar)

Niet alle jongeren zijn tevreden. Twee jongeren vinden dat ze de jeugdbeschermer te weinig zien of dat hij te weinig initiatief neemt, ze voelen zich in de steek gelaten. Beiden hebben een conflictueuze relatie met hun jeugdbeschermer, of zijn boos op Nidos.

'Niet vaak genoeg. Eigenlijk zou ik willen dat ze me meer op zou bellen. Maar dat doet ze niet. Dus altijd als we een afspraak hebben dan heb ik die afspraak gemaakt. Soms bel ik haar en dan zegt ze (receptioniste o.i.d.) 'ze belt je straks terug' maar ze belt niet terug. En dan moet ik weer bellen en weer bellen.. En het is ook fijn als ze een keer naar mij belt en zegt dit zit zo en zo.' (vrouw, 16 jaar)

Een belangrijk deel van de jongeren is in de puberleeftijd. Ze voeren de strijd die bij de leeftijd hoort; op zoek naar een eigen identiteit en de ruimte om zelf te bepalen, en anderzijds het verlangen om geaccepteerd en gekoesterd te worden. Daarin onderscheiden ze zich niet van andere jongeren.

'Individualiteit (autonomie) en verbondenheid zijn als twee tegengestelde levenskrachten. Samenzijn verwijst naar de behoefte aan emotionele verbondenheid met anderen en het niet toestaan van gescheidenheid. Individualiteit verwijst naar het vermogen om te differentiëren en te functioneren als een gescheiden persoon. (Bowen, 1978)'

In de gesprekken kwam het duwen en trekken dat het soms oplevert aan de orde.

'Bijvoorbeeld als ik op vakantie wil met mijn vriendinnen omdat ik geen achttien ben moet ik een bewijs van hun, handtekening en dat soort dingen. En als hun dat niet geven...en dan ga ik gewoon; maar ik denk niet dat dat voor gaat komen maar als een voorbeeld. Maar niet als ze er te ver in gaan zeg maar in mijn persoonlijke leven dat ik dit niet mag, dat niet mag. Tot nu toe heb ik nog niks gehoord ofzo. Ja, ik vind het allemaal aardig zeg maar, want als ik het was en iemand vroeg mij zulke dingen, ik zou denken zoek het maar zelf uit! Ik heb echt geen zin in zulke dingen te doen. Maar ik vind het wel goed van hun eigenlijk.' (vrouw, 16 jaar)

Voor een aantal jongeren is de jeugdbeschermer vooral degene die zijn praktische belangen behartigt en zaken regelt. Ze bespreken weinig persoonlijks, vaak omdat ze daarvoor een meer nabije volwassene hebben; een mentor of (pleeg)ouder (zie woonvorm).

'Dat die alles voor me regelt. Als ik bijvoorbeeld een fiets nodig heb, gaat die dat voor mij regelen. Advocaat afspraken regelen doet die voor me ook.' (vrouw, 17 jaar)

'nothing special, she helps me, that's enough. That's the most important thing- yeah, most important for me, I just want to see that she helps, wat kun je doen dan, niemand is hier voor mij ja, ik ben alleen ja, altijd thinking thinking. Now I have taal, eten kleding slapen en is klaar, it's life.' (man, 17 jaar)

Terugkijkend vertellen de ex-AMA's over hun relatie met de jeugdbeschermer:

'Ze legt me gewoon dingen op een hele fijne manier uit, en ze maakt soms wel geintjes enne ze lacht er meteen om, dan weet ik ook meteen dat ze geintjes maakt en zij is ook een heel gewoon iemand enn, ja altijd, ik kan altijd bij haar terecht ongeacht hoe druk ze is heeft.'

Als jij voogd zou zijn, wat vind je dan het allerbelangrijkst?

'Gewoon met de persoon meeleven, het is heel moeilijk, maar geef haar het gevoel dat jij een ouderrol speelt. Ik vertrouw haar, ik weet wel dat ze gewoon haar werk doet, maar ze heeft me dat gevoel gegeven. Zeg niet: ik doe het alleen voor mijn werk...Ik hoor dat mentoren zeggen; reken niet op mij, dat is niet goed.'

'Zij was heel flexibel een heel makkelijk persoon. Niet moeilijk doen over alles. En ze wist heel veel dingen en was heel druk bezig om te helpen, veel informeren. Ik ben een keer met haar boos geweest maar achteraf denk ik zij is heel goede vrouw. Ja zij wist over alles. De voogd staat achter jongeren, de voogd moet veel contact hebben, veel meer dan nu, dan spelen ze een grote rol.'

'Hoe kan je dat laten zien aan je kind dat je te vertrouwen bent, tuurlijk er zijn mensen die moeilijk vertrouwen, jongeren die veel hebben meegemaakt, ja hoe? Gewoon aan je woord houden, zo simpel is het.'

4.3 Praten over de toekomst

De jongeren leven vooral bij de dag. Dat hoort bij hun leeftijd, maar kan ook gezien worden als antwoord op de onzekerheden die bij hun bestaan horen.

'Het enige wat ik wil is dat ik er de volgende dag nog ben. Zo zeg ik dat altijd. En ik bid elke nacht dank U wel voor de dag en dat ik morgen weer een dag mag hebben. Verder denk ik er niet echt veel aan. Als ik echt verder moet denken dan wil ik dat ik later gelukkig ben met m'n man, kinderen, eigen huis, goede baan en dat soort dingen. Maar ik weet niet of ik daar aan ga komen of niet. Dus daar denk ik niet echt heel veel aan.' (vrouw, 16 jaar)

'About the future? Yeah, but nothing I can do, nothing in my hand. What would you like? Just live, I want to live, nothing more.' (man, 17 jaar)

Een aantal van hen wil niet met de jeugdbeschermer praten over de toekomst. Een groter aantal wil dat wel en doet dat ook. De aandacht van de jeugdbeschermer wordt gewaardeerd. Twee jongeren vertelden dat het nadenken over de toekomst verbonden is met het verlangen naar hun ouders. Als ze de familie tegenkomen, willen ze dat deze trots op ze kunnen zijn.

De ex- AMA's over hoe de jeugdbeschermer hielp (of had kunnen helpen) bij het opbouwen van een toekomst:

'Laat jongeren werken. Dan neem je verantwoordelijkheid, met werk ga je groeien, met werk kun je later veel doen. Maar zonder werk ben je altijd afhankelijk van iemand anders. Naast de studie het werk is het belangrijkste. Of een stage of wat dan ook, voor kleine bedragen zeg maar dat is werk heel belangrijk. Op het moment dat je een status krijgt dan is de jongere al gewend aan een uitkering, dat is niet goed.'

'In sommige landen, vooral probleem landen als Afghanistan, oorlogslanden, leren jongens op jonge leeftijd verantwoordelijkheid dragen . Maar daar moet bij geholpen worden vanuit Nidos; dat moet je zeggen tegen die jongens, dit en dat zijn de regels van Nederland. Bijvoorbeeld iemand komt bij jou; kijk een mooi mobieltje voor jou abonnement voor jou moet leren niet te tekenen, want in een keer zit je vast in de problemen. Als jij een jongetje van 16 of 17 bent, vind jij het heel leuk dat jij een mooi mobieltje hebt maar jij weet niet achteraf dat ze jou aanbieden een mooi mobieltje, en achteraf, oei, dit is niet gratis. Dat moeten ze voorkomen, want die jongere weet niets van incasso of zwarte lijst, en BKR.'

4.4 Cultuur- en leeftijdsverschillen

De jongeren komen uit alle windstreken van de wereld. Zij brengen cultuurgebonden beelden mee die een rol spelen in de beoordeling van het contact met de jeugdbeschermer. Daarnaast zijn het pubers, met de verwachtingen die bij die levensfase horen. Hoe beoordelen zij het verschil in leeftijd, sekse en culturele achtergrond dat zij hebben ten opzichte van de jeugdbeschermer?

Een aantal jongeren heeft **voorkeur voor een jonge jeugdbeschermer**. Zij voelen zich beter begrepen door iemand die met vergelijkbare dingen bezig is en op dezelfde manier denkt. Het is prettig om met een (bijna) leeftijdsgenoot samen dingen te ondernemen. Verder is het beeld dat een oudere jeugdbeschermer strenger zal zijn.

‘.....ik heb ook oudere personen gehad waarmee ik dacht: ‘nee, ik ga echt niet met jou zitten praten. Ik ga niet al mijn verhalen aan jou zitten te vertellen, want je gaat met toch niet begrijpen. Als je jong bent begrijp je diegene beter vind ik.’ (vrouw, 16 jaar)

‘Ik heb jonger meisje als voogd nu. Ik vind het nu beter. Ik kan makkelijk praten met haar. Waarom vind je het nu makkelijker dan eerst? Gewoon, ik doe nu dingen met haar. Film kijken en leuke dingen doen.’ (vrouw, 17 jaar)

Voor de meerderheid van de respondenten is de leeftijd van de jeugdbeschermer geen thema.

‘Jong of oud voor mij is hetzelfde. Ze moeten wel luisteren en doen wat ze beloven’ (man, 16 jaar)

De **voorkeur voor een man of vrouw** als jeugdbeschermer levert een genuanceerd beeld op. Zes meisjes gaven een voorkeur aan voor een vrouwelijke jeugdbeschermer. Het gaat dan vooral om het bespreken van intieme zaken als de menstruatie en seksualiteit, twee van hen noemen religieuze bezwaren tegen een mannelijke jeugdbeschermer.

‘Nee man niet echt. Ik heb liever een vrouw als Nidos. Ik heb ook wel eens een man gehad maar dan schaam ik me om te praten omdat het een man is’ (vrouw, 16 jaar)

Twee mannen zeggen een culturele **voorkeur te hebben voor een mannelijke jeugdbeschermer**, maar beiden nuanceren dat met het oordeel dat een vrouw sensitiever of moederlijker is, en dat praat makkelijker.

‘My answer is according to my cultural background with the man we are more comfortable to talk about some things which are private for me.’ (man, 17 jaar)

Eén van de ex-AMA's over man- vrouw verschillen:

‘Vrouwen zijn rustiger, ze hebben veel tijd voor je, ze kunnen zich inleven. Mannen kunnen wel zeggen hoe de situatie eruit ziet, de vrouwen leven echt met je mee, die kunnen zich in je verplaatsen.’

Het verschil in **culturele achtergrond** tussen de jongere en de jeugdbeschermer wordt voornamelijk neutraal geduid, in een aantal gesprekken benoemd als leerzaam en verrijkend. Jongeren beschrijven de moeilijkheden die ze hadden bij aankomst in Nederland; de vervreemding en eenzaamheid die gepaard ging met de 'cultuurshock'.

'Ja, want in Guinee lopen heel veel bruine mensen. En in Nederland zag ik alleen maar blanke mensen, blanken en nog eens blanken. Ze zagen er gewoon heel anders uit en de politie ook, want in Guinee hebben we alleen maar soldaten.' (vrouw, 14 jaar)

Zij vertelden over de ontwikkeling die ze daarin doorgemaakt hebben en de positieve rol die de voogd daar in speelde:

'No it is fine, of course everybody has got its own opinion and goals but it is adjustable, it is good. We can share anything. Last time she was talking about the culture, society, and she was asking what we like in Holland.' (man, 17 jaar)

'Hij kwam bijna iedere keer langs om papieren te brengen en daar moet ik een handtekening onder zetten enzo en iemand aankijken deed ik niet. Dat ging anders omdat hij dingen voor mij deed, toen kon ik hem wel aankijken.' (vrouw, 14 jaar)

Eén van de respondenten vertelde een probleem te hebben met de vragen die haar gesteld worden, ze vindt ze vaak ongepast en te privé. Het gaat om een meisje uit China. In het vorige onderzoek kwamen we hetzelfde tegen; de voogd werd door hen vooral gezien als functionaris.

'Ja, dat is privé voor mij, juist ja. Ja niet goed bij controleren maar je vraagt echt niet aan iemand zoveel dingen, ik kan ook niet open zijn voor mijn voogd. Ik vind niet genoeg mevrouw, als je krijgen probleem dan moet ik met mijn Nidos contact hebben, als je krijgt geen probleem dan doe je dat niet. Ik vind Nidos niet belangrijk mevrouw, alleen zij zijn nieuwsgierig' (vrouw, 17 jaar)

De jongeren voelen zich gezien en geaccepteerd in hun diversiteit. De verschillen overbruggen is één van de levenstaken waarvoor ze zich geplaagd zien. Van de medewerkers van Nidos krijgen ze de ruimte om zichzelf te zijn, dit wordt gezien en gewaardeerd.

'Dat gaat goed; wat zij is is zij en wat ik ben, ben ik.' (vrouw, 15 jaar)

4.5 De woonvorm en betekenis daarvan voor de begeleidingsbehoefte

De jaren waarin een jongere met een jeugdbeschermer te maken heeft, zijn op te delen in een aantal periodes. Deze hangen samen met de hun verblijfsprocedure, en met de plek waar ze wonen. Wat oudere pupillen starten op een campus, blijven daar langer of korter, vertrekken vandaar weer het land uit, of gaan naar een KWE en wonen op hun achttiende zelfstandig. De jongsten gaan naar een pleeggezin of KWG.

De procedure bepaalt hoe lang het verblijf is. En de beslissingen die daarin genomen worden, leiden tot belangrijke 'transitiemomenten' in het verblijf.

In de gesprekken werd zichtbaar hoe de behoefte aan steun en begeleiding samenhangt met deze twee factoren; de woonvorm en het moment in de verblijfsprocedure.

Campus (campuslocatie van het COA)

Van de 29 geïnterviewde jongeren wonen tien op een campus. Uit hun verhalen spreekt zonder uitzondering onzekerheid, stress en angst. Zij laten het achterste van hun tong niet zien. Slechte beheersing van de Nederlandse taal speelt daarbij een rol. Zij zoeken houvast bij landgenoten en betrouwbare volwassenen. Welke positie die volwassenen hebben en wat voor betekenis dat heeft in het licht van hun verblijf is voor hen nog niet altijd duidelijk.

‘Nu ik heb geen contact met mijn Nidos, maar vroeger jawel...na de tweede interview eh ik heb eh geen contact meer met eh mijn Nidos weet niet...ik vind dat eh ze zijn iets nieuwsgierig, begrijp je wat dat is? Niet nieuwsgierig...kijk, zij komen hier bijvoorbeeld praten tegen jou en ons hoe gaat het of iets anders ja, dan schrijven dan sturen van IND, waarom? (man, 17 jaar)

De jongeren hebben, zeker in de eerste periode van hun verblijf, veel contact met de jeugdbeschermer. Eens per week is geen uitzondering. Dat contact wordt zeer gewaardeerd en biedt het houvast dat verder ontbreekt. Door deze groep wordt, in tegenstelling tot de bewoners van KWG/KWE, de mentor vrijwel niet genoemd als vertrouwensfiguur. De jeugdbeschermer speelt een belangrijke rol in alle ‘regelzaken’ die in deze periode aan de orde zijn.

‘Well I can make an example, I had fingerprint in Griekenland and IND decided to send me back to Griekenland also Nidos found a letter from one of the Lawyers in Griekenland, he was confirming the bad situation that is in Griekenland that I told during my interview. So she sent to my lawyer and also some other documents I sent to lawyer that helped me that they withdrew the decision. So that is how I know she cares, if she didn’t she would not do that.’ (man, 17 jaar)

Voor twee jongeren is het functionele onderscheid tussen de jeugdbeschermer, de mentor en het AMAteam niet duidelijk. Zij voelen zich van het kastje naar de muur gestuurd.

‘Nee weet niet, ik heb ook vaak met haar gepraat dat ik zwemles wil maar zij zegt dat ik met mijn mentor moet praten en mijn mentor zegt ja ja ja, maar die regelt dat toch niet. Krijg nog steeds geen antwoord van. Nee, ik heb geen zin meer om elke keer tegen mijn mentor te zeggen van mevrouw ik wil graag zwemles want zij zegt dat ik AMAteam moet spreken die sport regelt.’ (vrouw, 17 jaar)

Voor sommige jongeren op de campus lijken de jeugdbeschermers ‘uitwisselbaar’. Ze vertelden dat zij zo nodig ook de jeugdbeschermer van een medebewoner aanschieten en dat deze ook helpt.

Een uit Amerika overgevoegen werkmethode doet in Nederland zijn intrede in de zorg voor (psychisch) kwetsbare groepen. Het belangrijkste uitgangspunt van deze methode, Critical Time Intervention (CTI), (van der Plas e.a., 2008) is het doen van een grote investering in de begeleiding van cliënten op belangrijke ‘transitiemomenten.’ De stelling is dat deze transitie, de momenten waarop zich belangrijke veranderingen voltrekken, de meest risicovolle maar ook de meest kansrijke momenten in de hulpverlening zijn.

Een bindende gedachte achter CTI is dat verbanden in een hoog complexe samenleving losser worden. Er zijn veel verschillende en gespecialiseerde hulpinstanties, met ieder eigen indicaties en uitsluitingen. Het formele sociale systeem is hoog ontwikkeld. De informele systemen, zoals familie en buurtverbanden minder belangrijk geworden. CTI functioneert tijdelijk als een informeel systeem. (van Hemert, 2009)

Op de campus gaat het om een andere categorie cliënten dan de bovenbenoemde psychisch kwetsbare groep. De overeenkomst zit in de 'transitie' en de relatieve kwetsbaarheid van de jongeren. Als zij in Nederland aankomen en op een AZC belanden hebben ze een ervaring die vergelijkbaar is met de 'transitie momenten' van de genoemde groep kwetsbare cliënten. Ze zijn los van alles wat bekend was, en de nieuwe situatie is nog onbegrepen, de verwachtingen zijn hoog. In de interviews werd duidelijk hoe weinig binding ze hebben, en dat leidt tot stress en angst. De jeugdbeschermer wordt genoemd als de meest nabije volwassene. Ze krijgen relatief veel tijd van de jeugdbeschermer, maar veel daarvan gaat op aan praktische regelzaken.

KWG/KWE(KWG: kinderwoongroep en KWE: kleine wooneenheid)

Twee van de geïnterviewde jongeren wonen in een KWG en vijf in een KWE. Voor deze groepen deelt de jeugdbeschermer zijn rol als vertrouwensfiguur met de mentor. Iets meer dan de helft van de jongeren verkiest voor emotionele ondersteuning de relatie met de mentor. Bij belangrijke beslissingen en praktische regelzaken speelt de jeugdbeschermer de hoofdrol.

'Nee, dat doe ik alleen met mijn mentor, ik heb nooit problemen. Ik ga altijd naar mijn mentor. - Nee, ik vraag (voogd) haar niks. Misschien als ik naar een nieuwe school ga dat ik dan een computer nodig heb.'
(vrouw, 17 jaar)

Twee jongeren vertellen dat ze opzien tegen het vertrek uit de KWE als ze achttien worden en zouden graag meer hulp krijgen bij die overgang. De overgang naar een zelfstandig leven, soms nog met de onzekerheid over de verblijfsstatus, is voor deze jongeren een zware opgave.

'Ik woon nu hier op KWE, maar als ik achttien word, moet ik zelf een kamertje vinden. Dat is ontzettend duur en moeilijk. Ik vind een beetje gemeen van de voogd dat die dat niet regelt voor mij. Dat moet ik dus helemaal zelf doen en regelen. Ze mag me daar best bij helpen. Want niemand gaat mij een kamer verhuren als ik als 17-jarige bij haar/hem op de stoep sta, er moet een volwassene begeleider bij.'
(vrouw, 17 jaar)

OWG(Opvang en wonen in gezinsverband)

Van de geïnterviewde jongeren wonen acht bij familie, en wonen twee bij Nederlandse pleegouders en één in een cultuurgezin. In de gesprekken werd één keer melding gemaakt van een contact met de OWG- werker.

Familie

De verhalen van de jongeren die bij familie wonen, lopen sterk uiteen. Als ze vroeg bij het familielid zijn gaan wonen, lijkt de relatie sterk op die met een 'biologische ouder' en dat kleurt de relatie met de jeugdbeschermer.

‘Ja dat wel maar ik vond dat best wel raar want ik dacht waarom moet dat? Ik woon toch bij mijn opa en oma wat maakt het uit, je moeder en vader of je opa en oma. Dat is voor mij eigenlijk hetzelfde. Ik zie eigenlijk geen verschil zeg maar. Dus ik vond het wel raar, maar ja het moet maar tot m’n achttiende hè?! Tot je achttiende, dan gaan ze weg.’ (vrouw, 16 jaar)

Soms geeft dat ook wat onduidelijkheid over wie het voor het zeggen heeft; voor pubers aanleiding om daar het gevecht over aan te gaan.

‘Ze zijn mijn ouders niet. Ik vind niet dat ze iets te bepalen hebben. Alleen dat ze mij moeten helpen, verder niet. Niet in mijn privéleven komen. Want als ik daar heen wil en zij zeggen je gaat niet naar dat land, dat vind ik niet normaal. Maar dat is nog niet voorgekomen. Ik ga binnenkort een handtekening vragen, want ik wil dit jaar op vakantie met mijn oom. En als ze nee zeggen dan komt er echt oorlog.’ (vrouw, 16 jaar)

Drie jongeren vinden het vervelend dat de gesprekken met de jeugdbeschermer gevoerd worden in het bijzijn van hun opvangouder (familie). Ze voelen zich niet vrij om te zeggen wat hen bezighoudt, of hebben het idee dat er vooral óver hen gepraat wordt.

‘Maar als jij, voorbeeld als zij komt bij ons, zij praat altijd met mijn tante en vertelt over mij zo en zo en dat vind ik niet zo leuk. Ik vind vervelend als zij....ja zij moet vertellen aan mij.’ (man, 16 jaar)

‘Ja en ik denk ook in het begin te maken had met mijn tante. Ik woonde eerst met mijn tante. Zij was eigenlijk niet zo geliefd bij de voogden. Als een voogd kwam dan gingen ze vaak alleen met haar praten, en dan zat ik er maar zo’n beetje bij.’ (man, 16 jaar)

Eén jongere vertelt dat ze bij haar zus woont en haar jeugdbeschermer erg nodig heeft. Er zijn veel problemen in de relatie met haar zus (en de verdere familie). Het begrip jeugdbeschermer krijgt hier zijn volle betekenis; zij voelt zich door het maandelijkse contact gesteund en beschermd. De jeugdbeschermer geeft haar het steuntje in de rug dat het mogelijk maakt om voor haar eigen zaken op te komen.

Pleegzorg

Twee van de geïnterviewde jongeren wonen bij Nederlandse pleeggezinnen. Het zijn twee volkomen verschillende verhalen.

Een jong meisje vertelt hoe tevreden ze is met de situatie. Ze heeft het getroffen met het gezin waar ze woont, heeft een goede relatie met haar pleegouders en beschouwt het contact met de jeugdbeschermer als een belangrijk ‘extraatje’. De jeugdbeschermer, met iets meer afstand dan haar pleegouders, zet haar aan tot denken. Het besef dat er iemand ‘over de schouder meekijkt’ is prettig.

‘Nou ik vind het ook gewoon belangrijk dat ik weet wat er kan of gaat gebeuren. Heb je ook van die pardonregeling gehoord? Nou, die gold niet voor mij, nou toen heeft ze ook gezegd, ja die pardonregeling dat komt binnenkort en als dat niet geldt dan maakt dat helemaal niks uit want dan kun je gewoon weer zo en zo en zo en zo en ze bespreekt dat niet alleen met m’n ouders maar ook met mij,

ook al snap ik er soms niks van, ze bespreekt het wel met mij en dat vind ik wel weer een pluspunt van m'n voogd.' (vrouw, 12 jaar)

Een tweede, wat oudere jongere, heeft een vechtrelatie met haar jeugdbeschermer. Ze heeft een flink aantal wisselingen van jeugdbeschermer (7) en woonplek meegemaakt. Ze is ontevreden en boos, verwijt haar jeugdbeschermer dat ze haar te weinig ziet en niet doet wat ze beloofd heeft. Uit haar beschrijving komt een situatie naar voren waarin partijen (jongere en pleegouders- jeugdbeschermer) tegenover elkaar zijn komen te staan.

'Als ik geen afspraak maak dan zie ik haar niet. Het is niet zo dat zij afspraken met mij maakt. En zo vaak maak ik geen afspraak met haar. Dus soms is het dat ik haar drie maanden niet heb gezien. Ik heb haar zelfs volgens mij een half jaar niet gezien. Ik heb haar heel lang niet gezien. Ze regelt toch niks voor mij. Vertrouwen, dat speelt geen rol bij mijn voogd en mij. Ik zie het als business. Ik wil iets gedaan krijgen en uiteindelijk is het een voordeel voor mij. Ik vraag het netjes aan haar, blijf respectvol en maak afspraken met haar. En hopelijk gaat ze dat doen. Maar dat doet ze ook niet. Als dit niet eens kan, gewoon zakelijk, ik vraag dit en ze doet het niet dan kan vertrouwen al helemaal niet. Ik vind de basis dat dit eerst moet lukken, dan pas komt vertrouwen bij kijken.' (vrouw, 16 jaar)

Ze is boos, maar in haar verhaal klinkt ook verlatenheid en machteloosheid door.

'Het blijft een pleeggezin. Ik en mijn pleegouders zijn wel hecht, maar het blijft m'n pleeggezin. En dan wil je toch weten hoe het kind functioneert in het pleeggezin en hoe het gaat thuis. Vooral omdat ik nu thuis woon (heeft hiervoor op een 'internaat' gewoond). Dan mag ze dat best wel vragen soms. Gewoon wat interesse tonen' (vrouw, 16 jaar)

4.6 Contact met familie, het bouwen van een netwerk

Contact met familie in het land van herkomst is voor veel jongeren een beladen onderwerp. In het contact met de jeugdbeschermer is het vaak wel onderwerp van gesprek. Ze waarderen de aandacht hiervoor over het algemeen positief. Vier jongeren willen nu of in de toekomst graag ouders of familie in het land van herkomst opsporen. Ze hopen daarbij op hulp van de jeugdbeschermer.

'Ik praat wel over familie, over vroeger. Ik wil mijn moeder vinden maar ik weet niet hoe. Ik weet niet waar ze woont en wat haar telefoonnummer is. Ik zou wel hulp willen, maar ik heb het nooit gevraagd, omdat ik dacht dat ze toch niets voor mij kunnen betekenen omdat ik geen gegevens van haar heb.' (vrouw, 17 jaar)

Voor twee jongeren is het onderwerp familie een echte 'no go area'. Of het hier gaat om een traumatische geschiedenis of om een terrein beladen met geheimen en is niet duidelijk.

'Ik woon in Kandahar, daar I become a problem, maybe they have leave my house because I was a problem. For my family I made the problem, I did something so wrong, it's so bad in my country, I tried everything, then my uncle send me, I have no idea where I was going, then I come here.' (man, 17 jaar)

Over hun eigen netwerk en het vermogen dat zelf te versterken zijn de jongeren vrijwel zonder uitzondering positief. Ze hebben een souplesse ontwikkeld die aanpassing aan steeds wisselende

omstandigheden mogelijk maakt. Ze maken vrienden en hebben daarbij geen steun van de voogd nodig. De verhuizingen worden wel als belastend ervaren. Loslaten en steeds opnieuw beginnen, is een belangrijk thema voor de jongeren.

Twee jongeren zijn somber over hun situatie en eenzaam. Voor beiden geldt dat ze terug moeten keren naar het land van herkomst. Zij hebben het gevoel de grond onder de voeten verloren te hebben, en zien weinig perspectief. Dat heeft zijn weerslag op het vermogen contact te onderhouden; zij hebben zich geïsoleerd.

‘Mijn hart worden kapot, ik ben gegroeid met familie, ik ben alleen hier, ik begrijp niet wat is gebeurd met mijn familie, begrijpt u? Ik was bij mijn familie ja, ik dacht ik word groot, ik krijg goede toekomst ja, maar nu, dit is mijn toekomst, vind je dit goed? Nee, geen vrienden, vertrouwen, nee.’ (man, 17 jaar)

‘Soms wil ik echt met iemand die kan mij begrijpen, die mij kan luisteren, goed luisteren, die bestaat gewoon niet weet je, die is heel weinig hier AZC, ze komen uit andere landen als ik, praten met hen begrijpen ook niet wat ik voel, weet je, omdat thuis ook moeilijk hè, ja ze begrijpen gewoon niet.’ (vrouw, 17 jaar)

4.7 Klachtprocedure

In het onderzoek van vorig jaar is er gevraagd naar bekendheid met de klachtprocedure van Nidos. Opvallend was toen dat vrijwel geen van de jongeren van de procedure wist. Het beeld was dat jongeren, in de afhankelijkheidspositie waarin ze verkeren, niet makkelijk klagen.

Dit jaar ziet het er deels anders uit: het merendeel van de jongeren kent de *formele* procedure niet, zij zijn niet voorgelicht of zijn de informatie kwijtgeraakt in de veelheid van informatie die op ze afkomt. Maar wat opvalt is dat een ruime meerderheid wél een *eigen* weg weet te vinden als er problemen zijn in de relatie met de jeugdbeschermer. Ze gaan naar hun mentor, bespreken het met hun pleegouder, overleggen op school. Opvallend is dus dat de ‘harde’ informatie vaak ontbreekt, maar de jongeren de vaardigheid bezitten om, als het nodig is, een weg vinden om verandering te bewerkstelligen.

‘Ja natuurlijk, dat is bij alles. Ook als hier een groepsleider komt en ik vind hem niet goed, dan ga ik gewoon naar zijn baas en dan zeg ik hey moet je eens luisteren ik vind die groepsleider echt niet vet. Ja dat wist ik wel, maar ik ben niet zo van een klacht indienen, ik vind dat te makkelijk. Als ik een klacht wil indienen dan moet iemand echt iets ergs doen of zo. Als ik er met iemand niet uit kan komen, dan pas ga ik een klacht indienen, maar als ik er gewoon met die persoon kan uitkomen en kan uitleggen wat het probleem is dan pas ga ik een klacht indienen.’ (man, 16 jaar)

Het meest kwetsbaar op dit punt zijn de jongeren die door hun houding (ingegeven door hun geschiedenis, persoonlijkheid, leeftijd) volwassenen van zich vervreemden. Twee jongeren zijn in een situatie waarin ze het idee hebben nergens meer terecht te kunnen. Ook het vertrouwen dat een klacht iets oplevert is verdwenen. Daarmee zitten ze klem.

4.8 Levensboek

In het afgelopen jaar is Nidos gestart met het uitreiken van 'het levensboek' (een informatief dagboek). In de interviews bleek dat zeventien van de jongeren het boekje niet heeft gekregen, tien wel. De reden waarom het zo slecht verspreid is werd niet duidelijk.

Bij de groep 'zonder boekje' kwamen we de volgende reacties tegen:

- 'Ik zag het bij een andere jongere en snapte niet waarom ik het niet gekregen heb.'*
- 'Jammer, ik zou graag willen schrijven.'*
- 'Geen interesse.'*
- 'Wil het graag alsnog hebben.'*

Van de jongeren die het boekje wel kregen beoordeelden negen het positief, één negatief. Een deel van hen heeft uitleg van de jeugdbeschermer gekregen over het gebruik. Een aantal reacties:

- 'Heb het achter in de kast gegooid niet naar gekeken.'*
- 'Ik gebruik het veel, goede info, leuk om te schrijven.'*
- 'Fijn, mooi dat er ook een foto in staat van iemand uit mijn land...'*
- 'Ik schrijf er gedichten in mijn eigen taal in.'*

Een ex-AMA over het levensboek:

'Als ik dingen ga opschrijven dan wil ik gelijk heel nare dingen gaan opschrijven...dat wordt zeker heel zwaar. Maar ik heb wel een paar verhaaltjes geschreven over het begin hier in Nederland, het aanvragen van asiel, het aanmeldcentrum, de periode dat ik in de KWE heb gewoond, de leuke dingen die we gedaan hebben dat soort dingen. Het is ook lastig; als je dingen zegt dan zijn ze daarna verwaaid, maar als je ze op papier zet dan liggen ze vast, dat zeggen wij ook altijd in onze cultuur...iets wat je geschreven hebt blijft altijd en iets wat je alleen in je hoofd hebt kan je gewoon een keertje vergeten.'

5. Conclusies en aanbevelingen

In het voorgaande hoofdstuk werden de resultaten weergegeven van het onderzoek dat de Hogeschool Utrecht in opdracht van Nidos, voor het derde jaar, uitvoerde naar de betekenis van de voogd voor de minderjarige asielzoeker. Op sommige punten laten de resultaten, door de opeenvolging in jaren, een ontwikkeling zien.

Bij dit onderzoek was de respondentengroep wat groter dan bij het vorige; de studenten interviewden 29 minderjarige asielzoekers, de onderzoeker drie ex-AMA's. De uitkomsten van het onderzoek blijven echter gebaseerd op een onderzoekspopulatie van een beperkte omvang. De resultaten zijn niet te veralgemeniseren naar uitspraken die gelden voor de hele groep minderjarige asielzoekers. Wel zijn tendensen aan te wijzen, en bieden de uitspraken van individuele jongeren een mooie doorkijk in hun beleving van de geboden hulp.

5.1 Relatie met de jeugdbeschermer

Bij aanvang van de voogdij hebben de jongeren geen beeld van de betekenis daarvan. De uitleg die gegeven wordt, komt niet aan; er komt teveel op de jongeren af. De kloof tussen het begrippenkader ontleend aan het land van herkomst en het onze is heel groot. De pogingen dat te vullen met informatie biedt niet direct voldoende resultaat. **Het verdient aanbeveling** de betekenis van de voogdij, de positie van de jeugdbeschermer en Nidos in de eerste periode bij herhaling aan de orde te stellen in concrete situaties. Het zien en ervaren van de hulp geeft de jongeren uiteindelijk het best zicht op de mogelijkheden.

Op Schiphol wordt door de IND de voogd als 'vervangouder' beschreven, dit leidt tot teleurstelling.

Praktische ondersteuning biedt houvast en wordt gewaardeerd. De jongeren maken zelf geen onderscheid tussen praktische begeleiding en emotionele ondersteuning. Belangrijk is de trouw en betrouwbaarheid van de jeugdbeschermer. Houdt hij zich aan afspraken en kan ik op hem rekenen, ook als het even niet zo makkelijk loopt?

De kwaliteit van het contact wordt mede bepaald door de ruimte om 'vrij te kunnen spreken'. **Het verdient aanbeveling** om met de jongeren in pleeg- en opvanggezinnen ook te spreken buiten aanwezigheid van de opvangouder.

Als de beëindiging van de voogdij nadert moeten ze zelfstandig leren opereren. De overgang van geholpen worden naar 'het zelf doen' verloopt niet altijd soepel. Het zoeken naar zelfstandige huisvesting is moeilijk en levert op de drempel naar een zelfstandig bestaan veel stress op. **Het verdient aanbeveling** ruim aandacht te besteden aan deze overgang door regelzaken samen aan te pakken, onder begeleiding over te laten en na te bespreken.

De vertrouwelijkheid van de gesprekken, 'het blijft tussen ons?', is voor een deel van de jongeren een probleem. Ze weten niet wanneer iets als vertrouwelijk beschouwd kan worden, en dit maakt ze terughoudend.

Jongeren leveren in de pubertijd strijd met zichzelf en de omgeving. Dit strekt zich ook uit tot de relatie met de jeugdbeschermer. Over het algemeen wordt dit goed opgevangen; de jeugdbeschermer heeft de juiste toon, doet leuke dingen met de jongere en is streng als het nodig is. Soms loopt het niet goed, en dat leverde in enkele gevallen het beeld op van een verstoorde relatie. **Het verdient aanbeveling** deze situaties niet te lang te laten bestaan, daarover in gesprek te gaan (zodanig met een derde partij), of een nieuwe jeugdbeschermer aan te stellen. De jongeren hebben vaak een zeer beperkt aantal volwassenen waarmee ze een band hebben. Een verstoorde relatie met de jeugdbeschermer maakt ze kwetsbaar.

Fantaseren, nadenken en praten over de toekomst is in de adolescentie belangrijk. Het geeft de jongeren een 'raam op de toekomst'. Het perspectief voor deze jongeren is vaak erg onzeker. Voor een aanzienlijk deel van hen is er geen uitzicht op een verblijfsvergunning. Uit onderzoek in 2003 bleek dat driekwart van de jongeren zeer negatief aankijkt tegen terugkeer (UU Maatje Boots, 2003). Het thema 'terugkeer' is niet populair. Ze beklagen zich erover dat bij de keuze van een opleiding het terugkeerperspectief of de arbeidsmarkt in Nederland bepalend is en niet hun wensen en kwaliteiten. Het beeld dat ze voor ogen staat en waarvoor ze aan het werk gaan, is het moment waarop ze met trots aan ouders of familie, in het land van herkomst, kunnen laten zien wat er van ze geworden is. Hier praten ze graag *meer* over met hun jeugdbeschermer.

5.2 De woonvorm en de betekenis daarvan voor de begeleidingsbehoefte

Campus

Nidos heeft de afspraak de jongeren minimaal één maal per maand te bezoeken. Voor het overgrote deel van de jongeren is dit voldoende, er zijn er zelfs die zich soms een beetje ongemakkelijk voelen met al die aandacht. Voor de jongeren die op een campus wonen ligt het anders. Soms hebben zij de jeugdbeschermer erg nodig, en deze komt over het algemeen ook veel vaker, tot één bezoek per week. Andere hulpverleners (mentoren, AMA-team) worden door deze groep niet als ondersteuners genoemd. Dat is een punt van zorg. Biedt die relatie weinig houvast? Hoe is de pedagogische atmosfeer op de campus?

Het verdient aanbeveling om in deze periode van de hulpverlening een extra investering in tijd te doen, met aandacht voor 'het moment van transitie' waarin zij zich bevinden en het 'het vacuüm' dat het oplevert.

OWG

De jongeren die bij familie of een pleegzin wonen hebben volwassenen om zich heen op wie ze kunnen terugvallen. Toch is daar de behoefte groot aan de rugdekking van de jeugdbeschermer.

Aanbeveling: Het contact hoeft in frequentie niet erg hoog te zijn, maar bij voorkeur wel 'exclusief'. De jongeren willen graag met de jeugdbeschermer praten buiten de aanwezigheid van de (pleeg) ouder.

5.3 Klachtprocedure

Net als in voorgaande jaren is in dit onderzoek gekeken naar de bekendheid met de klachtprocedure van Nidos. De conclusie is dat de jongeren iets meer dan in eerdere jaren bekend zijn met de *formele* procedure. Degene die dat niet zijn beschrijven eigen wegen waarlangs zij problemen bespreekbaar maken. De sociale vaardigheid die dit vraagt, bezitten de meeste jongeren in ruime mate. **Het verdient aanbeveling** om vooral de jongeren die *kwetsbaar* zijn op dit punt, door hun korte verblijfsduur en daarmee de onbekendheid met onze regels, of door hun emotionele instabiliteit, op meerdere momenten in de voorgedij te wijzen op de procedures.

5.4 Het levensboek

Het merendeel van de jongeren heeft het levensboek *niet* ontvangen en vindt dat jammer. Waarom het weinig uitgedeeld is, werd niet duidelijk. De jongeren die het wel kregen, gebruiken het om eigen verhalen in op te schrijven en waarderen de foto's; het is fijn daarin iemand te zien uit je eigen land.

Het verdient aanbeveling om nog eens onder jeugdbeschermers na te gaan waar het stopt; zijn er inhoudelijke bezwaren tegen het boek, heeft het geen prioriteit of zijn er logistieke moeilijkheden?

5.5 In gesprek via een tolk

Van de geïnterviewde jongeren spraken er vijf zo weinig Nederlands dat er een tolk nodig was, vier maal een professionele, eenmaal een familielid. Voor deze gesprekken gold zonder uitzondering dat het contact vlak en formeel bleef; het bleef steken in een uitwisseling van concrete informatie. In gesprek raken over beleving en gevoelens lukte niet. In twee gevallen nam de tolk het gesprek over van de jongere; er werd dan 'over' hen gesproken niet meer 'met' hen. Mogelijk speelt de onervarenheid van de interviewende studenten een rol.

De jongeren die afhankelijk zijn van een tolk bevinden zich in de meest kwetsbare periode van hun verblijf. Het obstakel van het taalprobleem compliceert de hulpverlening.

Het verdient aanbeveling om te onderzoeken in hoeverre de hulpverlening belemmerd wordt, en of er verbeteringen zijn aan te brengen.

6. Literatuurlijst

Aoudia, N., Aslan, B., Aytemur, S. & Bagir, A. (2010) *Project 'Doe je verhaal' vanuit het oogpunt van de alleenstaande minderjarige asielzoekers*. Utrecht: HU.

Bless, E., Rethans, P. & Roest, A. van der (2009) *Afstudeerproject Nidos World Café*. Utrecht: HU.

Bouhadou, M., Graaf, M. de, Laajab, F., Oatiq, R., Teernstra, W. & Vedder, F. (2008) *Onderzoeksrapport 'Ik dacht ik ga naar het Paradijs'*. Utrecht: afstudeeronderzoek HU.

Bowen, M. (1978) *Family therapy in clinical practice*. New York: Aronson.

Doorn, L. van (2005) *Een leven op straat*. Bussum: Coutinho.

Doorn, L. van, Genugten, W. van & Vogelpoel, F. (2009) *Onderzoeksproject 'Doe je verhaal'. Mijn Nidos 2*. Utrecht: KSI /HU.

Groeneveld, I., Holthuijsen, R., Verberne, N., Verhoeven, K. & Hanrath, J. (2008) *Onderzoeksrapport 'Mijn Nidos'*. Utrecht: Afstudeeronderzoek HU.

Hemert, B. van (2009) *Critical time intervention, algemene principes*. Den Haag: Parnassia BAVO groep.

Hermans, J., Nijnatten, C. van, Verheij, F. & Reuling, M. (2005) *Handboek Jeugdzorg*. Houten: BSL.

Hout, A. van & Spinder, S. (2008) *Ouderschap in onzekerheid*. Utrecht: Stichting Nidos.

Hout, A. van & Spinder, S. (2008). *Jong en onderweg*. Utrecht: Stichting Nidos.

Jagt, N. (2006) *Beroepsprofiel van de maatschappelijk werker*. Utrecht: NVMW.

Migchelbrink, F. (2006) *Praktijkgericht onderzoek in zorg en welzijn*. Amsterdam: SWP.

Nijnatten, C. van (2004) *Opvoeding, taal en continuïteit, een pleidooi voor dialogisch maatschappelijk werk*. Amsterdam: Boom.

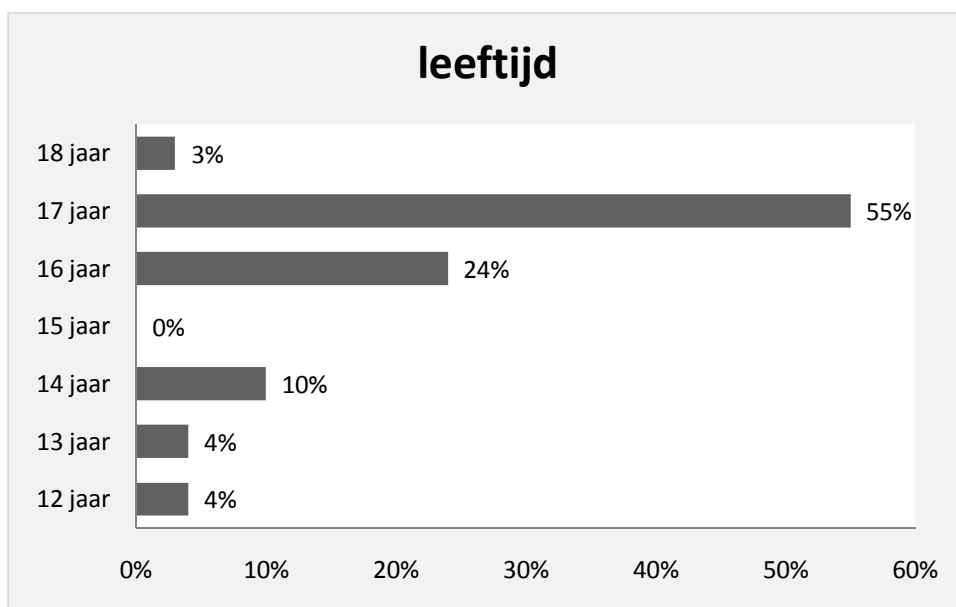
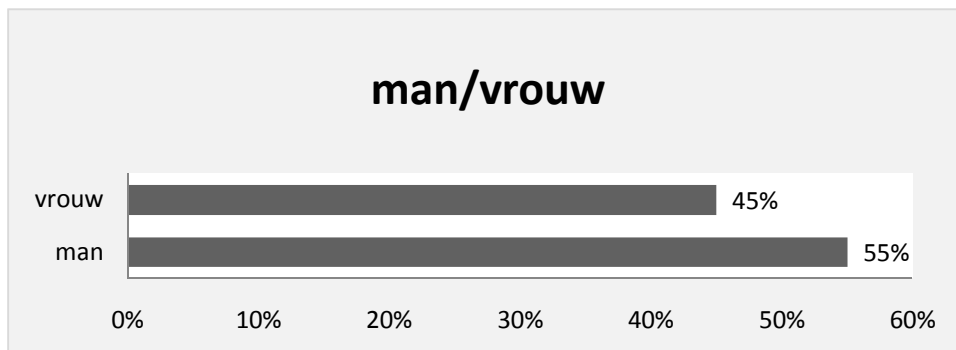
Plas, A. van der, Hemert, A.M. van, Valencia E., Beune, E. & Hoek, H.W. (2008) *Continuïteit van zorg in de OGGZ met Critical Time Intervention*. In: MGv, 63: 414-424.

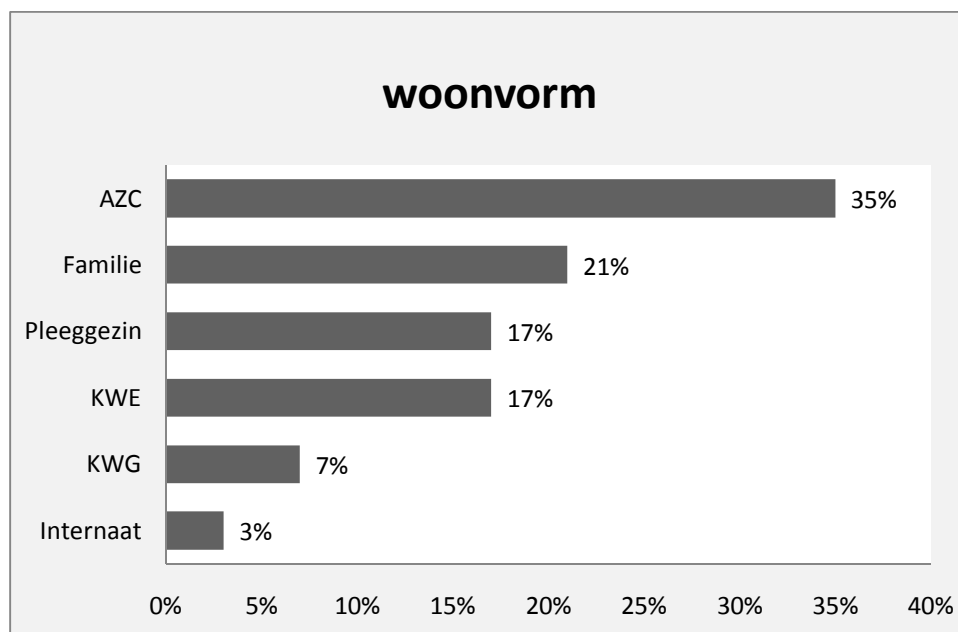
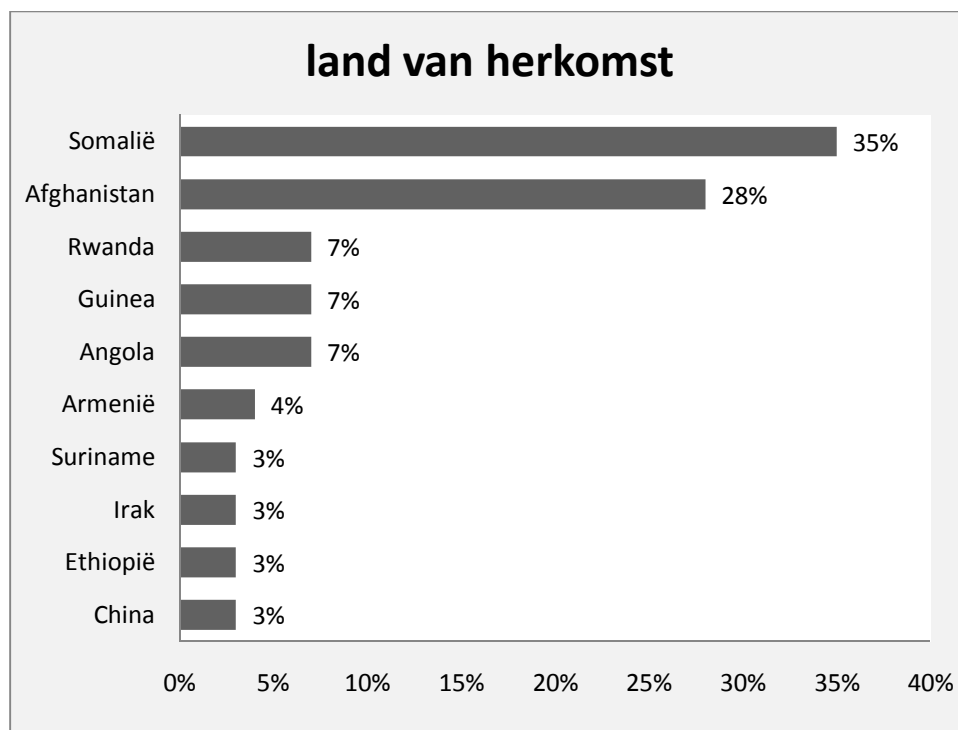
Overig

Nidos Jaarverslag. (2009) Utrecht: Stichting Nidos.

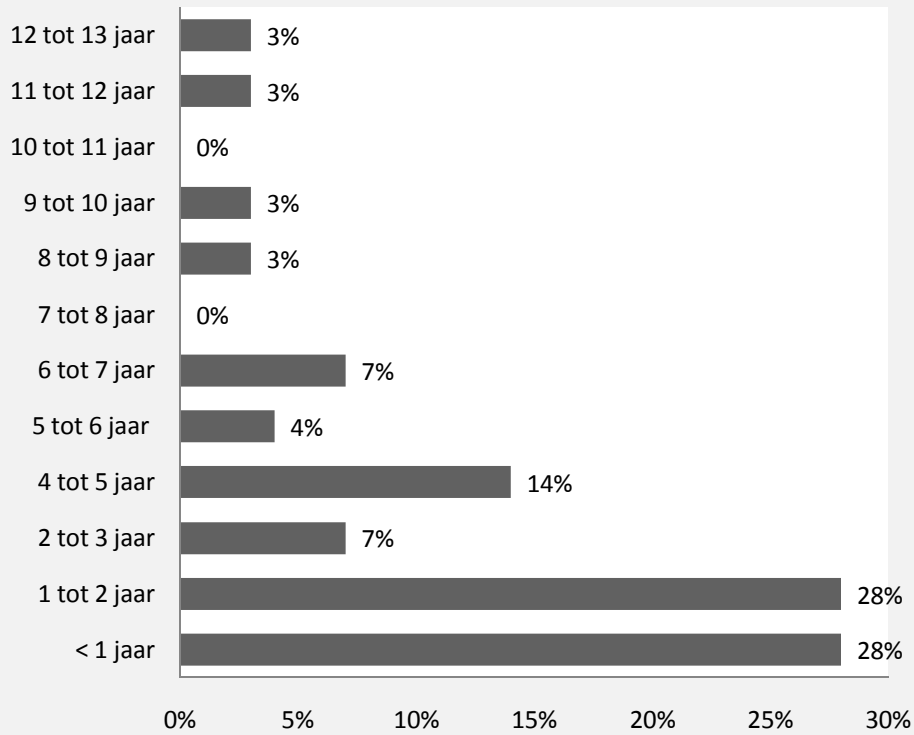
7. Bijlagen

Bijlage 1: kenmerken van de respondenten

jaren onder voogdij

Bijlage 2: Door de studenten gebruikte topiclijst

Verwachtingen:

Voldoet de voogd aan wat de jongere verwacht had bij aankomst en in de loop der tijd met betrekking tot praktische zaken (zoals IND, inschrijvingen, afspraken), emotionele ondersteuning (zoals contact met familie, begeleiding bij juridische procedure) en materiële ondersteuning (zoals financiën, reiskostenvergoeding, sport, materiële goederen: fiets, computer).

Soort contact:

De persoonlijke ontmoetingen: hoe vaak? Locatie?

De soorten contacten: hoe? Communicatiemiddelen.

Hoe bevalt de frequentie, het communicatiemiddel en de locatie?

Wat betekent de communicatie met de voogd voor de jongeren?

Welke waarde hechten de jongeren aan de communicatie met de voogd?

Materiële ondersteuning:

Is er ondersteuning met betrekking tot materiële zaken (zoals financiën, reiskostenvergoeding, sport, materiële goederen: fiets, computer)?

Hoe word je hierin ondersteunt door je voogd?

Is er behoefte aan materiële ondersteuning van de voogd?

Wat betekent de materiële ondersteuning voor de jongere?

Vertrouwen:

Voelen de jongeren zich op hun gemak bij de voogd?

Betrouwbaar in afspraken nakomen?

Zijn vertrouwelijk gegevens in goede handen bij de voogd?

Krijgen de jongeren de ruimte van hun voogd om open te zijn?

Relatie definitie:

Hoe ervaart de jongere de relatie met de voogd?

Hoe is de relatie te omschrijven (afstand/nabijheid)?

Welke rol geeft de jongere aan zijn/haar voogd (ouderfiguur, vriendin, hulpverlener)?

Cultuur:

Heeft het cultuurverschil tussen voogd en jongere invloed op de relatie?

Heeft de sekse van de voogd invloed op de relatie wat te maken heeft met de cultuur en/of religie van de jongere?

Hoe ervaart de jongere het cultuurverschil?

Netwerkcontact:

Praat je met je voogd over je familie/vrienden/kennissen?

Helpt je voogd bij het onderhouden/in contact brengen met je familie?

Op welke manier helpt je voogd je bij je sociale netwerk opbouwen?

Hoe ervaart de jongeren de ondersteuning van de voogd bij het opbouwen van een sociale netwerk?

Verbeterpunten:

Op welke gebieden zouden de jongeren verandering willen zien: relatie, voogd, ondersteuning, methodiek?

Wat zou beter kunnen wat betreft het functioneren van de voogd?

Grenzen stellen:

Kunnen de jongeren hun grenzen aangeven bij de voogd?

Geven de jongeren hun grenzen aan bij de voogd?

Klachtenprocedure:

Weten de jongeren wat er gedaan moet worden bij een klacht over een voogd of over Nidos?

Weten zij waar ze terecht kunnen?

Zijn ze door de voogd op de hoogte gesteld van een klachtenprocedure?

Hoe zijn ze op de hoogte gesteld van de procedure?

Mijn levensboek:

Is het boek uitgereikt?

Wordt het gebruikt?

Wat vinden de jongeren van 'Mijn Levensboek'?

Is er ondersteuning bij van de voogd?

Toekomstperspectief:

Praat de jongere met de voogd over de toekomst?

Hoe krijgt de jongere ondersteuning van de voogd met betrekking tot het zelfstandig worden in de toekomst?

Krijgt de jongere ondersteuning bij de asielprocedure?